

Педагогічна технологія М. Монтессорі у процесі соціалізації особистості

Резюме. В статье рассматриваются проблемы формирования и социализации личности, а также основные факторы социализации в педагогической системе М. Монтессори.

Summary. In this article is considered the problems of formation and adaptation to a society of the person, and also major factors adaptation in pedagogical system of M.Montessori.

Ключевые слова: личность, социализация, технология, М. Монтессори, воспитание, формирование.

Key words: person, adaptation to a society, technology, M.Montessori, education, formation.

Проблема розвитку та соціалізації особистості залишається однією із ключових психолого-педагогічних проблем сьогодення. Пріоритетними напрямками Національної програми „Діти України”, Державної національної програми „Освіта” („Україна ХХІ століття”) є розробка нових освітніх технологій, пошук перспективних шляхів демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу, створення оптимальних умов для формування активної, самостійної, відповідальної, творчої особистості, її повної інтеграції в соціальну систему.

Для вирішення стратегічних завдань сучасної освіти вчені та практики звертаються до історичної психолого-педагогічної спадщини. У зв'язку з цим зростає інтерес до педагогічної технології Марії Монтессорі (1870-1952) – відомого італійського педагога, психолога і лікаря. Дана технологія розкриває можливості соціального виховання особистості дитини та її інтеграції в суспільство.

Метою статті є розкриття сутності процесу соціалізації особистості та визначення основних чинників цього процесу в педагогічній технології М. Монтесорі. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано психолого-педагогічну, методичну літератури з обраної проблеми, проведено аналіз та систематизацію теоретичних даних.

Соціалізація особистості – це процес перетворення людської істоти на суспільного індивіда, утвердження його як особистості, залучення до суспільного життя як активної, дієвої сили [6; 513]. Сутність соціалізації пояснюють відомі зарубіжні та вітчизняні соціологи, психологи та педагоги (Л. Виготський, А. Маслоу, Р. Мертон, О. Мудрик, Г. Оллпорт, Т. Парсонс, А. Петровський, К. Роджерс та інші). Науковці розглядають соціалізацію як:

- процес входження людини в соціальне середовище, пристосування її до культурних, психологічних і соціальних чинників;
- процес самоактуалізації "Я-концепції", самореалізації власних потенційних можливостей і творчих здібностей;
- процес подолання негативних впливів середовища, що заважають саморозвитку та самоствердженню особистості [1; 366].

Перераховані вище підходи до визначення соціалізації доповнюють, уточнюють один одного, визначають різнобічний її характер.

Здійснення соціалізації відбувається за допомогою різноманітних засобів і методів, специфічних для конкретного суспільства, соціального прошарку, віку людини. До них можна віднести методи виховання і навчання як у родині, так і в закладах освіти, різноманітні види і типи відносин у процесі життєдіяльності людини (діяльність, спілкування) та ін. [1].

Важливим чинником соціалізації та формування особистості є добре організоване розвиваюче середовище – сукупність умов, у яких проходить життєдіяльність певного організму. Тому, одним із основних завдань педагога є створення середовища, яке б допомагало стимулювати людську індивідуальність, спонукало до діяльності, збуджувало інтерес до пізнання нового, невідомого, провокувало набуття власного досвіду, стало засобом

самовиховання.

Прикладом розвиваючого середовища є виховний простір, який створила М. Монтессорі в процесі роботи з дітьми. Педагог вважала, що середовище сприятиме соціалізації особистості за таких умов:

- дотримання гігієни психіки;
- поєднання гігієни фізичного виховання та вільного руху, що передбачає вільне пересування дітей у приміщенні;
- особливий підхід до естетичного оформлення приміщення, який включає в себе „художню обстановку” й допомагає привити почуття прекрасного, витончений смак;
- принцип використання „виховних речей” – донощиків, що сприяють розвитку самоуправління, уміння керувати собою;
- використання дидактичних матеріалів, що допомагають упорядкувати розуміння дитини про оточуючий світ, засвоювати навчальний матеріал;
- забезпечення свободи вибору та її ліміти, що передбачає виховання дисциплінованої дитини та допомагає відкрити в дитині задатки, сприяє природнім проявам особистості;
- створення доброзичливої атмосфери незалежності від дорослих, що сприяє розвитку самостійності, впевненості в собі;
- розумне використання елементів заохочення та покарання [2].

Розвиваюче середовище М. Монтессорі рекомендувала поділити на зони, в яких слід розмістити відповідні дидактичні матеріали: зона практичного життя, сенсорного розвитку, математики, граматична зона, космічна, зона відпочинку, художня, зона розвиваючих ігор.

Соціалізації особистості на ранньому етапі розвитку дитини, на думку італійського педагога, сприяє використання у навчально-виховному процесі вправ практичного життя. Педагог їх поділила на п'ять основних груп.

До першої групи відносяться підготовчі вправи, спрямовані на розвиток контролю та координації рухів, які допомагають дитині набути початкових навичок, необхідних для перебування в групі дитячого садка чи в класі школи.

Виконуючи вправи, дитина ознайомлюється із оточуючою обстановкою, предметами та меблями в приміщенні.

До другої групи відносяться вправи, спрямовані на розвиток навичок самообслуговування. Це такі, наприклад, як миття рук, зав'язування бантів, шнурків, уміння застібнути гудзики, догляд за одягом та інші. Ці вправи сприяють розвитку навичок самообслуговування, вихованню самостійності.

До третьої групи відносяться вправи, спрямовані на те, щоб навчити дітей доглядати за середовищем, в якому вони знаходяться. Приміщення має бути чистим, можна його прикрасити картинами, малюнками дітей. Для цього вихованців потрібно вчити підмітати та мити підлогу, протирати пил, прасувати, а також робити букети з квітів та інші види діяльності. Виконуючи такі вправи, діти стають надзвичайно спокійними, проникаючи почуттям власної гідності. В такій обстановці вони поступово удосконалюють свої рухи, набувають грації і вправності.

До четвертої групи відносяться вправи, спрямовані на засвоєння культури поведінки в колективі. Беручи активну участь у різноманітних іграх, бесідах, діалогах, діти мають засвоїти загальноприйняті правила спілкування з дорослими та однолітками, культуру мовлення, основи етикету. Вони навчаються уважно вислуховувати співбесідника, правильно задавати питання та з повагою ставиться до думки інших. Діти стають ввічливими, набувають навичок позитивної соціальної поведінки.

До п'ятої групи відносяться вправи на розвиток рухових навичок: „ходіння по жовтій лінії” та „вправи в тиші”. За допомогою цих вправ у дітей розвивається координація рухів, уміння керувати собою, своїми рухами, виконуючи різноманітну діяльність, учні вчаться не заважати один одному, поважати один одного [7].

Складовими практичної зони можуть бути: мистецька зона, в якій діти мають змогу творчо розвиватися; зелена зона, де вони вчаться доглядати за кімнатними рослинами та тваринами й інші.

У сенсорній зоні містяться матеріали для розвитку сенсорних уявлень,

робота з якими потребує чимало рухів і простору. Педагог розробила матеріали для розвитку тактильного, термічного, баричного, стереогностичного сприйняття, сприйняття смаку, нюху, зору, слуху, згадані раніше [4]. Ці матеріали сприяють формуванню у дітей уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, положення у просторі, а також запах і смак.

Зонами інтелектуального розвитку є граматична, математична та космічна. Тут діти багато пишуть, читають, рахують, спостерігають, розглядають.

У математичній зоні розміщені матеріали та дидактичні ігри для ознайомлення з числами від 0 до 10, матеріали для введення в десяткову систему числення, на ознайомлення з основними арифметичними діями, рахунком у межах 1000, на запам'ятовування таблиць додавання, віднімання, множення та ділення.

У граматичній зоні розміщені матеріали для навчання читання, основам граматики та розвитку мовлення: літери з шорсткого паперу, руховий алфавіт та інші [5]. Різноманітні ігри-розмови та ігри-запитання сприяють не тільки розвитку мовлення дитини, але й розвивають уяву, мислення. Діти самостійно вчаться складати історії, упорядковувати свої думки й давати логічні зв'язні відповіді.

У космічній зоні знаходяться дидактичні матеріали з географії, зоології, історії, астрономії, за допомогою яких у дітей формуються уявлення про космос, планети, світ та місце людини в ньому. У найзатишнішому куточку класу створюється зона відпочинку та бібліотеки, де знаходяться стелажі з книгами, фотоальбом дітей, розвиваючі ігри, ін. [3].

У навчально-виховному процесі за технологією М. Монтесорі, оточуюче середовище допомагає дітям стати незалежними. Учні самостійно обирають собі роботу відповідно до внутрішньої потреби та сензитивного періоду, визначають місце для роботи. У процесі виконання обраної роботи у них формується відчуття відповідальності, вміння обмірковувати свої дії та

впорядковувати їх. На заняттях можна спостерігати незалежність дітей у всіх зонах класу, тільки на різних етапах формування.

Важливу роль М. Монтесорі надавала дорослому, який підготовлює розвиваюче оточення і створює такі умови виховання, в яких би діти відчували себе комфортно, безпечно й поступово набували незалежності. Дорослий має допомагати учням бути автономними, самостійними, незалежними в своїх діях, організовувати їх діяльність правилами, які є обов'язковими для всіх, надавати всьому, що відбувається в класі, позитивного акценту.

Таким чином, аналіз педагогічної спадщини М. Монтесорі показав, що спеціально підготовлене середовище, доброзичлива атмосфера на заняттях, при яких дитина може вільно вибирати цікаві для неї завдання, привабливі дидактичні матеріали, наявність у групі (класі) дітей різного віку для стимулювання соціального розвитку – все це створює ідеальні умови для процесу формування особистості дитини та її первинної соціалізації. Впровадження педагогічних ідей М. Монтесорі щодо формування особистості дитини вимагає від педагогів наполегливої праці, результатом якої є спроможність дитини до орієнтування у соціумі.

Література:

1. Варій М.Й., Ординський В.Л. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 376 с.
2. Ільченко А.М. Розуміння "виховного простору" за М. Монтесорі для створення нових педагогічних технологій у спеціальній школі // Актуальні проблеми спеціальної психології та педагогіки. Збірник наукових праць. – Херсон, 2005. – С. 70–75.
3. Михайлова О.М., Прибильська Н.В. Створення підготовленого навколишнього середовища в Монтесорі-класі // Вісник / Асоціація Монтесорі-вчителів України; Упоряд.: В.З. Горюнова, Т.П. Михальчук. – К.: Школяр. – 1999. – Вип. 5. – С. 27–38.
4. Монтеessori Мария. Дом ребенка. Метод научной педагогики: Пер. с итал.

С.Г. Займовского. – СПб: Гомель, 1993. – 336 с.

5. Монтессори-материал. Часть 1. Школа для малышей / Российский Монтессори-Центр: Изд. „Мастер”, 1992. – 80 с.
6. Степанов О.М., Фицула М.М. Основы психологии і педагогіки: Навчальний посібник. – К.: Академвидав, 2006. – 520 с.
7. Montessori M. The Montessori Elementary Material. – Cambridge, Massachusetts: Robert Bentley, Inc., 1965. – Vol.1. – 205 p.